

De Nederlandse Purperreiger in 1986

H. van der Kooij

In het vorige verslag (Het Vogeljaar 33 (6) : 262-265) moest, op grond van de gegevens die toen bekend waren, gesteld worden dat het aantal broedparen van de Purperreiger opnieuw sterk was afgenomen. In de winter 1985/1986 bleek het aantal nesten in het Naardermeer gelukkig veel groter te zijn dan men had geschat vanuit het vliegtuig. Niet twaalf à vijftien paren, maar ongeveer veertig paren hadden genesteld in het oudste natuurmonument. Het totale aantal bekende broedparen voor 1985 bedraagt nu circa 280 nesten.

In 1986 waren de berichten over de situatie in de overwinteringsgebieden in tropisch West-Afrika wat gunstiger. Er was daarom hoop op een beter broedseizoen in 1986. Het totaalbeeld van de gegevens die in het najaar binnen waren, gaf echter een verdere afname te zien. In januari 1987 zijn diverse wintertellingen uitgevoerd. Enkele tellingen stemden overeen met de al eerder doorgegeven aantallen. De tellingen in De Wieden en in De Weerribben leverden verheugende resultaten op: in beide gebieden bleek het aantal nesten relatief veel hoger dan op grond van de waarnemingen in het broedseizoen geschat was!

Het aantal paren voor 1986 wordt nu geschat op circa 290 broedparen. Het is heel goed mogelijk dat in zeer moeilijk te inventariseren gebieden als De Wieden en De Weerribben het aantal nesten ook in andere jaren onderschat is. Het aantal broedparen van de Purperreiger in Nederland is in de periode 1984 tot en met 1986, achteraf gezien, vrij stabiel geweest!

Het relatief snel samenstellen en publiceren van een jaaroverzicht draagt het risico met zich dat er altijd wel enkele nakomende gegevens zijn. Om dit risico te beperken zal voortaan het jaaroverzicht bij leven en welzijn aan het einde van de winter gepubliceerd worden. De aanvullingen of correcties worden in het algemeen niet vermeld. Wel zijn ze natuurlijk in de overzichtstabel verwerkt. De meest recente tabel bevat de meest nauwkeurige aantallen.

Friesland

Aantalgegevens zijn alleen voorhanden van de **Oude Venen (Aldes Feanen)**. De Purperreiger broedde in 1986 verspreid: de oorspronkelijke kolonie herbergde slechts drie nesten, de rest broedde solitair. Vermeldenswaard zijn de broedomstandigheden van twee solitaire paren. Eén paar nestelde in een Zwarte Els op een hoogte van ongeveer acht meter. Zo'n hoogte is voor Nederland uniek. Het andere paar nestelde in een Wilg op een hoogte van ongeveer twee meter langs een sloot in een graslandgebied! Langs genoemde sloot staan enkele lage Wilgen bij elkaar en het gebied grenst aan de Wijde Ee.

Het nest was goed te zien en is dan ook door waterrecreanten verstoord. (U.G. Hosper, 'It Fryske Gea').

Overijssel

Aan het einde van het broedseizoen werd het aantal nesten voor **De Weerribben** geschat op 21 à 25 nesten (S. Bakker en D. Woets). De grootste vestiging telde 10 à 12 nesten. Voor **De Wieden** werd het aantal geschat op 11 à 12 nesten, met als grootste vestiging circa vijf paren (R. Veldkamp).

Dank zij de strenge vorst waren in januari 1987 de zomers onbegaanbare broedgebieden

goed te bezoeken. De grootste vestiging in De Weerribben bleek 18 nesten rijk te zijn en die in De Wieden 15 nesten! Enkele kleinere vestigingen bleken ook te laag geschat te zijn (R. Veldkamp). Het aantal broedparen voor De Weerribben en voor De Wieden is daarom op respectievelijk ongeveer 35 nesten en ongeveer 25 nesten gesteld.

Onderschattingen zijn er waarschijnlijk ook in het verleden geweest. Dit alles houdt in dat in onbegaanbare terreinen de schattingen van het aantal nesten van de Purperreiger, zo mogelijk, in het winterhalfjaar gevolgd moeten worden door nauwkeurige tellingen.

De grootste vestiging in De Wieden in 1985 telde vijf nesten, de zelfde vestiging telde nu vijftien nesten (beide getallen berusten op wintertellingen). Het is aannemelijk dat in De Wieden de Purperreiger ook is toegenomen, mogelijk geldt dit ook voor De Weerribben.

Het resultaat van de inventarisatie van de kolonie in het **Zwarte Meer** op 11 juli 1986 was uitermate teleurstellend: geen enkel nest werd gevonden! Slechts twee Purperreigers werden gesignaleerd en wel bij een plek waar een stukje riet was omgeknakt (T. ten Klooster, Staatsbosbeheer). Daar landelijk het aantal paren constant is gebleven moet het niet-tot-broeden-komen van de Purperreiger in het

Toename van het aantal paren is uitgebleven, dat misschien te wijten is aan gebrek aan nestgelegenheid in diverse kolonies.

Foto: C.J.A. Wijnadts.

Zwarte Meer een lokale oorzaak hebben. Onder het kopje 'Rietbeheer' komt deze oorzaak aan de orde.

De voedselgebieden van de kolonies in de Kop van Overijssel overlappen elkaar. Het ligt voor de hand om de toename in De Wieden en waarschijnlijk ook die in De Weerribben op rekening van 'Zwarte Meer-vogels' te schrijven.

Een nieuw broedgebied in de Kop van Overijssel is **De Oldematen**. Het ligt ten zuiden van De Wieden en evenals in De Wieden en De Weerribben broedt de Purperreiger hier verspreid. In 1986 werden drie solitaire nesten gevonden bij een dagvlinderonderzoek (H.N. Leys, Rijksinstituut voor Natuurbeheer).

Noord-Holland

In 1986 herbergde het **Naardermeer** een fraaie kolonie van ruim vijftig paren. In het broedseizoen werd vanuit een vliegtuigje het aantal nesten op circa 55 nesten geschat. In

januari 1987 vond B. van Ingen ('Natuurmonumenten') 52 nesten, hetgeen goed overeenstemt met de schatting uit de lucht.

De Purperreiger is hier met zekerheid broedvogel vanaf het einde van de vorige eeuw. In 1986 was het Naardermeer tachtig jaar natuurreservaat. Gedurende deze hele periode heeft de Purperreiger in dit oudste Nederlandse natuurmonument gebroed! Dit gegeven toont de grote plaatstrouw van de Purperreiger aan en laat zien hoe een goed natuurbeheer van groot belang is voor de instandhouding van deze reigersoort.

Utrecht

In 1985 hebben er mogelijk vier paren gebroed in een geheel nieuw gebied, namelijk in de **Loenderveense Plassen**. Op 1 juni 1985 zag de afdeling Vechtplassen van de Vogelwacht Utrecht hoe een Purperreiger met een tak in de snavel neerstreek in riet nabij een wilgestruweel. Op een andere plaats vloegen vijf Purperreigers uit het riet omhoog die bleven rondvliegen tot de vogelaars weggingen

	1984	1985	1986
Friesland			
Oude Venen	7/10	5/8	5/7
De Deelen	8	7	+
Rottige Meenthe	5	3	+
Brandmeer			
Overijssel			
De Weerribben	ca 28	20/25	ca. 35
De Wieden	ca 15	ca 15	ca. 25
Zwarte Meer	ca 35	20	0
Oldematen		1	3
Noord-Holland			
Naardermeer	29/30	ca 40	52
Utrecht			
Loenderveense plassen		4?	
Tienhovense Plassen	1	2	3
Botshol	2	2	0
Westbroeksche Zodden	0	0	3/5
Molenpolder	0	0	5/7
Zuid-Holland			
Nieuwkoop	103	102	103
Ameide	42	36	14
Kinderdijk	4	4	7
Leerdam	+	15	17
Flevopolders			
Oostvaardersplassen	2/3	2/3	0/1
Harderbroek			0/1
totaal	ca 300	ca 280	ca 265

+ = broedvogel in onbekend aantal; 0 = 0 broedparen

? = mogelijk broedgeval

Overzicht van het aantal broedparen in Nederland in de jaren 1984, 1985 en 1986.

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
De Pot (bij Noorden)	41	52	61	63	68	64	74
Keizerswaard/Koeiensloot (Nieuwkoop)	59	48	39	37	32	36	26
totaal aantal nesten	210	194	169	132	103	102	103

Tabel 1. Verdeling van het aantal purperreigermesten (in %) over de struwelen in De Pot en in Keizerswaard/Koeiensloot.

(L. van den Berg). Beide waarnemingen wijzen op broeden. Helaas zijn er geen verdere waarnemingen bekend, ook niet uit 1986.

In 1986 heeft de Purperreiger één oud broedgebied verlaten, namelijk Botshol, en in het Vechtplassengebied zijn er twee vestigingen bij gekomen, namelijk de Westbroeksche Zodden en de Molenpolder.

In de periode 1972 tot en met 1985 heeft de Purperreiger jaarlijks in **Botshol** gebroed, altijd in struweel. Het is opmerkelijk dat na zo'n lange periode dit broedgebied geheel is verlaten. Zo op het oog is er volop nestelgelegenheid! Het is de bedoeling om in een ander artikel op deze negatieve ontwikkeling terug te komen.

Voor de **Westbroeksche Zodden** geldt dat de Purperreiger een onregelmatige broedvogel is: 1979 zes paren (Morel 1980), 1983 circa zes

paren (J.T. Wint, Staatsbosbeheer) en in 1986 drie à vijf paren. Het gegeven van 1986 is een schatting en berust op waarnemingen in de vestigingsperiode en op het aantal aan-en afvliegende vogels. Er was één vestiging van minimaal drie paren en een mogelijke vestiging van minimaal twee paren (Van den Bijtel & Slagboom 1986).

Het is mij niet bekend of de Purperreiger wel eens eerder in de **Molenpolder** heeft gebroed. Evenals in de Westbroeksche Zodden is hier het aantal nesten geschat, het ging om één vestiging van minimaal vijf en maximaal zeven paren (van den Bijtel & Slagboom 1986). De **Tienhovensche Plassen** herbergden drie paren (B. Bos en J. van der Hoven).

Dit alles betekent dat in het Vechtplassengebied in 1985 mogelijk totaal acht paren en in 1986 elf à vijftien paren tot broeden zijn ge-

De Purperreiger vertoont een grote plaatsrouw, zodat een goed natuurbeheer van groot belang is voor de instandhouding van deze reigersoort.

Foto: C.J.A. Wijnaendts.

komen, waarbij voor 1986 nog komt dat niets bekend is van de Loenderveense Plassen. Het is in ieder geval een verheugende zaak dat na het sombere beeld in het vorige artikel de Purperreiger zowel in het Naardermeer als in het Vechtplassengebied iets is toegenomen. Dit beeld stemt overeen met het feit dat er in dit gebied in 1986 meer Purperreigers in het veld zijnesignaleerd.

Zuid-Holland

Zuid-Holland is de provincie voor de Purperreiger. Globaal 50% van het totale aantal nesten in Nederland kwam in 1985 en in 1986 voor in deze provincie, verspreid over vier reservaten.

De belangrijkste kolonie is die van het **Nieuwkoopse Plassengebied**. In dit gebied broedt de Purperreiger in twee grote vestigingen, namelijk in De Pot en bij de Koeiensloot.

Het aantal nesten (F. Alta, 'Natuurmonumenten') is de laatste drie jaren opmerkelijk constant. De verdeling over de twee vestigingen wijzigt zich steeds (zie tabel 1). Het aantal nesten in De Pot is vanaf 1981 steeds hoger geweest. Bovendien hebben zich na 1980 relatief steeds meer Purperreigers gevestigd in De Pot en steeds minder in het Nieuwkoopse deel.

De kolonie bij **Ameide** telde in 1986 slechts veertien nesten (R.F. den Breejen, 'Het Zuidhollands Landschap'), hetgeen ten opzichte van 1985 een grote achteruitgang is. Ook deze kolonie komt onder het kopje 'Rietbeheer' nader aan de orde.

De reigerinventarisatie bij **Leerdam** leverde zeventien nesten op (H. van Heiningen, H. van der Kooij). Evenals 1985 een fraai aantal. Voor de kolonie **Kinderdijk** schatte opzichter Hoek het aantal nesten op waarschijnlijk zeven, misschien acht nesten. In de winter van 1986 zijn de nesten van 1985 geteld. Het gevonden aantal nesten stemde overeen met het in het broedseizoen geschatte aantal.

Flevopolders

Noch het broeden in de **Oostvaardersplassen**, noch het broeden in de **Harderbroek** kon met zekerheid worden vastgesteld (M.R. van Eerden, Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders). Gezien het aantalsverloop in de jaren tachtig moet geconcludeerd worden dat de Oostvaardersplassen met hun omgeving in de huidige vorm voor de Purperreiger nauwelijks geschikt zijn. De oorzaak van deze teleurstellende gang van zaken is waarschijnlijk het ontbreken van goede voedselgebieden. Goede voedselgebieden zijn veenweidegebieden. Het vrijwel afwezig zijn van de Pur-

perreiger in Flevoland accentueert de grote betekenis van het veenweidegebied voor deze reigersoort.

Rietbeheer

Het totaal aantal nesten voor 1985 en 1986 is geschat op respectievelijk circa 280 en circa 290 nesten. Het Nieuwkoopse-Plassengebied en het Naardermeer herbergden in 1986 ruim 50% van het aantal broedparen van de Purperreiger in Nederland.

Diverse kolonies zijn ongeveer gelijk gebleven, in enkele gebieden is het aantal nesten iets toegenomen. Twee kolonies hadden in 1986 echter een slechte bezetting, namelijk Ameide en Zwarte Meer. Een bezetting die sterk afwijkt van het landelijk beeld.

De kolonies Ameide en Zwarte Meer zijn te karakteriseren als 'waterrietlandkolonies'. De Purperreigers broeden hier uitsluitend in overjarig riet dat in het water staat. Ze maken rietnesten op de drassige ondergrond. In april en mei vestigen de meeste Purperreigers zich. In waterrietlandkolonies zijn ze dan voor het nestelen aangewezen op overjarig drassig riet. Zowel in Ameide als in het Zwarte Meer is er de laatste winter te veel riet gemaaid. In Ameide resteerde gelukkig nog wat overjarig riet dat geschikt was voor de Purperreiger om in te nestelen. Hierin werden in juni veertien nesten gevonden.

De Zouweboezem is voor een belangrijk deel in handen van de Stichting 'Het Zuidhollands Landschap'. Een gericht beheer ten behoeve van de Purperreiger wordt echter mede bemoeilijkt door het versnipperde bezit. Men hoopt door aankoop het reservaat te kunnen uitbreiden om zo beter elk jaar een voldoende groot oppervlak drassig riet voor de Purperreiger te kunnen laten staan. In ieder geval zullen de percelen waarin en waarbij de Purperreigers dit jaar gebroed hebben in 1987 helemaal niet gemaaid worden.

De Purperreiger trof het in het Zwarte Meer nog slechter. Vrijwel al het riet was gemaaid, hetgeen zeer waarschijnlijk de afwezigheid van deze zeldzame broedvogel verklaart. Ook deze geschiedenis dient tot gevolg te hebben dat er voortaan op gelet wordt dat de kolonie niet gemaaid wordt om zo de Purperreiger goede vestigingsmogelijkheden te bieden.

Samenvatting

Het aantal nesten van de Purperreiger in Nederland is voor de jaren 1985 en 1986 geschat op respectievelijk circa 280 en circa 290 nesten. De sterke achteruitgang van het begin van de jaren tachtig is tot stilstand gekomen. Het ziet er naar uit dat er de laatste jaren een zekere stabilisatie is opgetreden. De

Zowel in Ameide als in het Zwarte Meer is in de winter te veel riet gemaaid, waardoor op deze plaatsen de Purperreigers niet kwamen broeden. Foto: C.J.A. Wijnaendts.

grootste Nederlandse kolonie, die van het Nieuwkoopse-Plassengebied, vormt hiervan een fraai voorbeeld met in 1984 tot en met 1986 respectievelijk 102 en 103 nesten! De bezetting van de kolonies Ameide en Zwarte Meer wijkt sterk af van het landelijk beeld. Dit komt doordat er te veel drassig overjarig Riet gemaaid was, zodat de Purperreiger in deze kolonies met een groot gebrek aan nestelgelegenheid te kampen had. Het Zuidhollands Landschap heeft toegezegd dat er in de winter 1986-1987 geen Riet in en bij de kolonie Ameide gemaaid zal worden. De achteruitgang in de kolonies Ameide en Zwarte Meer is voor een deel, misschien wel grotendeels, gecompenseerd door een toename in de kolonies Naardermeer, De Wieden en De Weerribben.

Voor het eerst sinds 1972 hebben er geen Purperreigers gebroed in Botshol. Verder bestaat de indruk dat de Purperreiger in verschillende gebieden steeds minder in kolonies en steeds meer verspreid gaat broeden. Het is de bedoeling om in een apart artikel op laatstgenoemde ontwikkelingen terug te komen.

Tot slot

Iedereen die heeft meegewerkt aan het inventariseren en verzamelen van purperreigergegevens, wordt bedankt. Correcties en aanvullingen zijn van harte welkom.

■ Ir. H. van der Kooij, Nassaulaan 9, 4041 CE Kesteren.

LITTERATUUR:

- Bos, B., J. van den Hoven & H. Haafkens (1987): Beknopt verslag van de broedvogeltellingen op de Tienhovense Plassen in 1986.
 Bijtel, H.J.V. van den & T. Slagboom (1986): Inventarisatie van enkele broedvogelsoorten in het Noorderpark. Rapport Nederlandse Milieufederatie, Utrecht.
 Kooij, H. van der (1985): De Nederlandse Purperreiger in 1985. Het Vogeljaar 33 (6) : 262-265.
 Morel, T. (1980): De broedvogels van de Westbroekse Zodden in 1979. Vogelwacht Utrecht.